H. Poeze

Korte Signaleringsen

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 148 (1992), no: 2, Leiden, 370-378

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

KORTE SIGNALERINGEN

HARRY A. POEZE

- E.E. van Delden (red.), *Klein repertorium; Index op tijdschriftartikelen met betrekking tot voormalig Nederlands-Indië; Deel 6 Tijdschrift voor Nederlandsch Indië 1867-1902*. Amsterdam: Koninklijk Instituut voor de Tropen, 1992, 205 pp. ISBN 90.6832.606.6. Prijs f 40,—.
- B.J. Slot, *Abel Tasman en de ontdekking van Nieuw-Zeeland*. Amsterdam: Otto Cramwinckel, 1992, 128 pp. ISBN 90.71894.398. Prijs f 49,50. [Ook in Engelstalige editie als: *Abel Tasman and the discovery of New Zealand*. ISBN 90.71894.35.5. Prijs f 49,50.]
- 't Verwaerloosde Formosa, of waerachtig verhael, hoedanigh door verwaerloosinge der Nederlanders in Oost-Indien, het Eylant Formosa, van den Chinesen Mandorijn, ende Zeeroover Coxinja, overrompelt, vermeestert, ende ontweldight is geworden. Ingeleid en geannoteerd door G.C. Molewijk. Zutphen: Walburg Pers, 1991, 243 pp. ISBN 90.6011.711.5. Prijs f 56,—. [Werken van de Linschoten-Vereeniging 90.]
- Jan Parmentier, *De holle compagnie; Smokkel en legale handel onder Zuid-nederlandse vlag in Bengalen, ca. 1720-1744*. Hilversum: Verloren, 1992, 96 pp. ISBN 90.6550.111.8. Prijs f 25,—.
- Echt relaas van de mouterij op het Oostindisch Compagnieschip Nijenburg; Voor het eerst verschenen in 1764*. Opnieuw uitgegeven en van commentaar voorzien door Nienke de Jonge, Leonoor Kuijk en Liesbeth Oskamp. Amsterdam: Terra Incognita, 1992, 98 pp. ISBN 90.73853.03.6. Prijs f 17,50. (Te bestellen bij de uitgever, p/a Instituut voor Neerlandistiek, Spuistraat 134, 1012 VB Amsterdam.)
- Wim Willems (red.), *Sporen van een Indisch verleden (1600-1942)*. Leiden: Centrum voor Onderzoek van Maatschappelijke Tegenstellingen, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Leiden, 1992, 208 pp. ISBN 90.71042.44.8. Prijs f 25,—. (Te bestellen bij de uitgever, Wassenaarseweg 52, 2333 AK Leiden.)
- Lily E. Clerkx and Wim F. Wertheim, *Living in Deli; Its society as imaged in colonial fiction*. Translated, revised and enlarged edition. Amsterdam: VU University Press, 1991, x + 116 pp. ISBN 90.6256.965.X. Prijs f 24,50. [Comparative Asian Studies 6.]
- Petra Groen en Elly Touwen-Bouwsma (red.), *Nederlands-Indië 1942; Illusie en ontgoocheling*. 's-Gravenhage: SDU Koninginnegracht, 1992, 160 pp. ISBN 90.12.08006.1. Prijs f 34,90.
- J.J. Nortier, *De Japanse aanval op Nederlands-Indië. Deel 2 Borneo*. Rotterdam: Donker, 1992, 204 pp. ISBN 90.6100.366.0. Prijs f 39,50.
- Noord-Sumatra in oorlogstijd; Oorspronkelijke dagboeken uit interneringskampen chronologisch samengevoegd; Brastagi 1944*. Makkum: Stichting Noord Sumatra Documentatie, 1992, 387 pp. ISBN 90.71590.03.8. Prijs f 38,50.
- Noord-Sumatra in oorlogstijd; Oorspronkelijke dagboeken uit internerings-*

kampen chronologisch samengevoegd; Brastagi, Aek Paminke III, 1 januari-25 oktober 1945. Makkum: Stichting Noord Sumatra Documentatie, 1992, 319 pp. ISBN 90.71590.04.6. Prijs f 38,50. (Te bestellen bij de uitgever, De Schar 1, 8754 BK Makkum.)

P.M.H. Groen en D.W. Staat, *Inzet in Nederlands-Indië 1945-1950.* Amsterdam: Van Soeren, 1992, 88 pp. ISBN 90.6881.024.3. Prijs f 32,50.

Ben Koster, *Een verloren land; De regering Kennedy en de Nieuw-Guinea kwestie 1961-1962.* Baarn: Anthos, 1991, 175 pp. ISBN 90.6074.702.X. Prijs f 32,50.

J.G. Kikkert, *De wereld volgens Luns.* Utrecht: Het Spectrum, 1992, 279 + 16 pp. ISBN 90.274.3026.8. Prijs f 39,90.

J.J. Woltjer, *Recent verleden; De geschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw.* Amsterdam: Balans, 1992, 568 + 32 pp. ISBN 90.5018.152.X. Prijs f 59,50.

Henk Smeets, *Molukkers in Nederland.* Utrecht: Moluks Historisch Museum, 1992, 64 pp. ISBN 90.74352.03.0. Prijs f 12,50.

In de reeks *Klein Repertorium* bevat deel 6 een inhoudsopgave en ontsluiting van het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië (TNI)* over de jaren 1867-1902; een vervolg op deel 5, waarin het TNI van zijn oprichting (1838) tot 1866 werd behandeld. Het blad herleefde in 1867 onder een liberale redactie, waarvan P.J. Veth (tot 1872) en later G.H. van Soest (tot 1896) de drijvende kracht waren. Geleidelijk verloor TNI zijn elan en een laatste, veelbelovende jaargang 1902 onder een nieuwe 'ethische' redactie kon het blad niet redden van de opheffing bij gebrek aan abonnees. Samensteller Van Delden neemt in chronologische volgorde 1443 artikelen op over Indische en koloniale zaken. Een uitgebreid trefwoordenregister en een register op personen maken de artikelen toegankelijk. Een korte inleiding beschrijft de geschiedenis van het blad. Het TNI is een belangrijke bron van kennis over het koloniale Indië, die door zijn verwarrende paginering en serie-indeling (in de behandelde periode verschenen de 3e serie, de nieuwe serie, de 2e nieuwe serie en de 3e nieuwe serie) de nodige bibliografische problemen oplevert. Van Delden heeft de onderzoeker aan zich verplicht met zijn ontsluitingswerk. De boekbesprekingen en de rubriek 'Varia', op een kleine minderheid aan berichten na, zijn niet opgenomen en dat is jammer.

De ontdekking door twee VOC-schepen, onder commando van Abel Tasman, van Nieuw-Zeeland op 13 december 1642 wordt 350 jaar later op velerlei wijze herdacht. Een lofwaardig initiatief vormt hierbij de uitgave van *Abel Tasman en de ontdekking van Nieuw-Zeeland/Abel Tasman and the discovery of New Zealand*, geschreven door Rijksarchivaris B.J. Slot in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Na inleidende hoofdstukken over de VOC en haar activiteiten, beschrijft hij de loopbaan van de Groninger Abel Tasman (1603-1659), die in enkele jaren in VOC-dienst opklom van varensgezel tot schipper. Hij leidde drie VOC-expedities, op zoek naar handelswaar en -partners, nieuwe zeilroutes en de legendarische goud- en zilverlanden, waarvan de tweede (augustus 1642-juni 1643) hem als eerste rond Australië bracht. Slot vat de

bestaande gegevens samen en herziet ook het nogal opgeschroefde beeld van Tasman uit de koloniale historiografie tot dat van een uitvoerder, die zijn ontdekkingen slordig documenteerde en wiens onaangename persoonlijkheid hem meermalen in conflict bracht met de VOC en zijn Bataviase omgeving. Het fraai geïllustreerde boek bespreekt tot slot de journalen, kaarten en literatuur van en over Tasmans reis.

De Linschoten-Vereeniging, onvolprezen uitgever van tekstuutgaven over het koloniale en maritieme verleden, is na een moeilijke periode weer volop actief. Bij de nieuwe uitgever Walburg Pers verscheen *'t Verwaerloosde Formosa*, in 1675 uitgegeven onder het pseudoniem C.E.S., en algemeen toegeschreven aan de laatste Nederlandse gouverneur van Formosa, Frederik Coyett (ca. 1615-1687). Toen de pogingen van de VOC om profijtelijke handelsbetrekkingen met het Chinese keizerrijk te vestigen waren mislukt, week de Compagnie uit naar Formosa, waar in 1624 Fort Zeelandia werd gesticht. De autoriteiten in deze fourage- en overslaghaven richtten geleidelijk hun aandacht op het eiland zelf. Verovering en kolonisatie volgden en in 1649 bestuurde de VOC 315 dorpen met 69.000 Formosanen (niet-Chinezen) als inwoners. Veel eerder dan op Java en Ceylon had de VOC zich hier tot een landmacht ontwikkeld. Dominees en schoolmeesters verbreidden het christendom en gaven onderwijs. Na een neergeslagen opstand van Chinese kolonisten in 1652 betekende een invasie in 1661 van de krijgsheer Coxinga van de Chinese overwal het einde. Na een langdurig beleg volgde in 1662 de capitulatie van Fort Zeelandia en de Nederlandse aftocht. Gouverneur Coyett werd tot zondbok gemaakt en in Batavia veroordeeld. In 1674 werd hij vrijgelaten en keerde hij terug naar Nederland, waar zijn boek verscheen. De gehele tekst is nu voor het eerst herdrukt. Coyett doet verslag van de historie van de VOC-bemoeienis met Formosa, van de gewoonten van de inheemse bevolking en van de bestuursvoering. Zeer gedetailleerd is hij over zijn eigen zo dramatisch geëindigde gouverneursperiode sinds 1656; een polemische apologie, waarin hij fel van leer trekt tegen de zijns inziens werkelijke schuldigen van het débâcle. Inleiding en bewerking van deze tekstuutgave zijn niet uitgebreid, maar voldoende voor de lezerskring, die de Linschoten-Vereeniging dankbaar zal zijn voor deze zeldzame bron over een vrijwel vergeten VOC-kolonisatie.

Bengalen ontwikkelde zich in de 18e eeuw tot het centrum van de Aziatische handel, die vooral draaide om de Bengaalse textiel. In de Gangesdelta namen de VOC en de Engelse East India Company de sterkste posities in, waarnaast een kleinere Franse inbreng werd geduld. De lucratieve vooruitzichten lokten ook andere Europese mogendheden. Zuidnederlanders, onderdanen van het Oostenrijkse keizerrijk, bevoeren in vreemde dienst de route naar Azië. Hun ervaringen leidden in 1723 mede tot de oprichting van de Generale Indische Compagnie of Compagnie van Oostende. VOC en EIC werkten de vestiging van een Oostendse handelspost zoveel mogelijk tegen, maar konden niet verhinderen dat de inheemse vorst vestiging in Banquibazar toestond (1727). Politieke verwickelingen in Europa deden Oostenrijk toestemmen in opheffing van de Oostendse

Compagnie, die in 1731 plaatsvond. In Bengalen was toen al jaren sprake van een blokkade, die deze Compagnie door het uitrusten van schepen onder Poolse en Pruisische vlag poogde te ontduiken. Na 1731 bleek, merkwaardig genoeg, Banquibazar, zonder ook maar enige Oostenrijkse steun, nog tot 1745 zijn bestaan onder keizerlijke vlag te kunnen rekken. Dat was vooral het werk van de handige gouverneur De Schonamille, die bekwaam investeerde in de inter-Aziatische handel en steun kreeg van de Franse gouverneur en corrupte, op eigen gewin beluste Nederlandse en Engelse compagniesdienaren. Ook nieuwkomers uit Portugal, Zweden en Denemarken zochten De Schonamille's bemiddeling. Een conflict met de inheemse heerser leidde het einde in. Na aanvankelijke successen met een huurlingenleger moest De Schonamille vluchten. In Birma wilde hij een nieuwe handelspost vestigen, maar de lokale heerser bleek daar niet van gediend. De Schonamille sneuvelde in maart 1745. Parmentier heeft met *De holle compagnie* voortreffelijk werk geleverd en vooral uit zeer verspreide archivalia de geschiedenis van de activiteiten van de Oostenrijkse Compagnie in Bengalen en de grote rol van De Schonamille daarin beschreven. Deze studie 'in de diepte' laat helder zien hoe de 'dagelijkse' gang van zaken verliep in de Europese handelsposten in India: onderlinge concurrentie en samenwerking in een precaire verhouding tot de inheemse heerser.

Een maand na het vertrek van Texel, in juni 1763, namen muiters de macht over op het VOC-schip 'Nijenburg'. Zij dwongen de scheepsofficieren koers te zetten naar Zuid-Amerika, waar zij hoopten zich in Portugees of Frans gebied in veiligheid te stellen. Het was ijdele hoop; zowel de muiters die in Rio Grande als die in Cayenne belandden werden uitgeleverd. Zij werden zwaar gestraft; twintig man eindigden hun leven aan de galg. De mouterij trok grote aandacht; er verschenen diverse verslagen in druk en ook werden liedjes gewijd aan mouterij en berechting. In *Écht relaas van de mouterij op het Oostindisch Compagnieschip Nijenburg* is het verslag opgenomen van de kapitein in de oorspronkelijke 18e-eeuwse spelling, zoals hij dat overlegde aan de rechtsprekende instantie, voorzien van tekstverklaringen en uitgebreide toelichtende noten. Ook vier liedjes zijn opgenomen, terwijl daarnaast het algemene kader, de mogelijke oorzaken (ronselpraktijken, slechte behandeling en harde tucht) en de nasleep worden geschetst. Deze tweede publikatie van de Stichting Terra Incognita is een verantwoorde en boeiende uitgave voor zowel de specialist als het algemeen publiek en een lofwaardige toevoeging aan de reeks, die vergeten reisverhalen opdiept en publiceert.

De bundel *Sporen van een Indisch verleden* bevat 13 bijdragen die werden voorgelezen op de derde jaarlijkse studiedag Indische Nederlanders, gehouden in juni 1991. Lofwaardig snel is de schriftelijke neerslag van de studiedag beschikbaar. En ook deze derde bundel (de eerdere delen zijn gesignaleerd in *BKI* 146:541-2 en 147:551) bevat weer een verzameling artikelen die volop voldoen aan het gestelde doel de verwaarloosde geschiedenis van het Indo-Europese bevolkingsdeel voor het voetlicht te halen. Zoals in de eerdere bundels verschillen de diverse stukken nogal qua

diepgang – er is sprake van samenvatting van eigen eerder of nog te publiceren werk, van aanzetten tot onderzoek, verslagen van literatuurstudie, van archiefonderzoek en tot prikkeling bedoelde hypothesen. De artikelen zijn onder drie thema's gegroepeerd. In 'De maatschappelijke positie' zijn stukken opgenomen over de Indo-Europeaan in de bestuursdienst (C. Fasseur) en in het KNIL (R. de Bruin) en de 19e-eeuwse Indoristocratie van Midden-Java (V. Houben). De tweede afdeling, 'De politieke vertegenwoordiging', levert verhalen op over de Indische Partij (J.M. Nomes), het Indo-Europeesch Verbond (W.M. van Hoogevest), de relaties Indische Sociaal-Democratische Vereeniging/Insulinde (P. Saffrie) en Vaderlandsche Club/Indo-Europeesch Verbond (P.J. Drooglever) en over de Spoorbond (L. Nagtegaal). Nagtegaals korte bijdrage is het signaleren waard, omdat zij handelt over de volstrekt onbekende historie van de Europese vakbeweging. De laatste vijf artikelen vallen onder de noemer 'Taal en literatuur'. Verhelderend en belangrijk is 'Indisch-Nederlands; Verleden, heden en toekomst' van J.W. de Vries. V.E. de Gruiter beschrijft het Javindo, een mengtaal van Javaans en Nederlands. D. Moesbergen toetst romans van Ten Brink en Daum, gebaseerd op het leven van Europese landheren in de Bataviase Ommelanden, aan de historische overlevering. E. Serieze analyseert Nieuwenhuys' *Oost-Indische spiegel* met zijn ambivalentie tussen wetenschappelijke en literaire pretentie, zijn koloniale, anti- en niet-koloniale trekken, die leiden tot een egocentrische literatuurgeschiedenis; een uiting, volgens Serieze, van de Mestiezencultuur. Tot slot gaat W. Anthonio in op de rol van de jacht in het werk van Tjalie Robinson. De bundel over de vierde studiedag is inmiddels in voorbereiding en lijkt de laatste te worden; het is onwaarschijnlijk dat de oorspronkelijk als afsluiting van de cyclus gedachte vijfde studiedag doorgang zal vinden.

On the basis of her 1952 M.A. thesis, Lily Clerkx in 1961 published *Mensen in Deli* in a limited edition. It has now been issued in a revised English version as *Living in Deli*. It is a very welcome and long overdue edition, as Ann Stoler states in her foreword. Clerkx was one of the first scholars to use fiction as a source in sociological research in a systematic way. She selected nine novels set in Deli – four by Székely-Lulofs and one each by Gorter, Kleian, Manders, Székely and Veersema – and drew on these to paint an integrated picture of the ways of life of the Whites and the Asians, and of relations between Whites and Asians, including concubinage, in the society of Deli, where the production of coffee and rubber on large plantations involved huge numbers of indentured labourers of Chinese and Javanese origin, controlled through penal sanctions by an all-powerful small European 'plantocracy'.

Clerkx' study is an example of how the meticulous study of fiction may uncover a surprisingly rich body of facts, opinions and values. Its worth is enhanced further by the results of the comparison by Clerkx and Wertheim in a final chapter of the picture presented by Clerkx with the findings of recently published scholarly research, especially that by Ann Stoler and Jan Breman – this shows there to be no serious flaws or contradictions in this picture, while in some respects fiction is even seen to have shed

additional light on developments. In sum, it underlines the now widely acknowledged need to make use of fictional accounts when writing colonial history. One should be aware, however, that the results obtained by Clerkx are not only remarkable but also exceptional. For the basis of Clerkx' treatise is formed first and foremost by the rare observational and analytic qualities of Madelon Székely-Lulofs' novels. The latter is the only author to have written at length about the life, thoughts and feelings of the Asian plantation workers, a subject on which there is virtually no firsthand information. In this respect Székely-Lulofs' novels, too, should be approached with caution, as the highly interesting question of how she collected her information on the life of the Asians still remains to be answered.

Begin 1992 organiseerden de Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht het symposium 'Het moreel van krijgsmacht en samenleving ten tijde van de Japanse aanval op Nederlands-Indië'. De acht bijdragen aan het symposium zijn lofwaardig snel uitgegeven als *Nederlands-Indië 1942; Illusie en ontgoocheling*. In de geschiedschrijving over de val van Indië is de gewichtige mentale factor onderbelicht gebleven. Het moreel van de strijdkrachten, maar ook de houding van de burgerbevolking hebben grote invloed op het strijdverloop en dat gold zeker ook voor Indië. De stand en ontwikkeling van het moreel is over zeven auteurs systematisch verkaveld. Zo komen de Europese burgers in de periode 1936-41 (E. Locher-Scholten) en tijdens het oorlogsverloop (G.J. Knaap), de Indonesische nationalisten (E. Touwen-Bouwsma), marine (L.L.M. Eekhout), KNIL (J.J. Nortier) en luchtmacht (O.G. Ward), en de guerrilla van het KNIL na de capitulatie (P.M.H. Groen) aan de orde. G. Teitler wijst tenslotte op de vrijwel ongebruikte uitvoerige rapportage van de Commissie Onderzoek Gedragingen die kort na 1945 duizenden militairen op hun gedrag tijdens de oorlog heeft beoordeeld. Ondanks het feit dat definitie en aspecten van moreel bij alle auteurs verschillen, is als geheel een verhelderende bundel tot stand gekomen, die interessante, maar overigens geen verrassende gegevens en conclusies aandraagt. Het hoge moreel bij burgers en strijdkrachten ging onder invloed van het krijgsvverloop teloor en eindigde in chaos, waarbij de luchtstrijdkrachten en deels de marine de gunstige uitzondering vormden. Elly Touwen-Bouwsma draagt nieuw materiaal aan over de relatie Japan-nationalisten in de eerste maanden van de bezetting, Petra Groen doet dat over het tot mislukken gedoemde guerillaverzet waarin 13 groepen met 2500 man meestal kortstondig actief waren. Merkwaardig is dat de eerste auteur in haar bijdrage de principiële anti-Japanse opstelling van de linkse politieke partij Gerindo ongenoemd laat, evenals de geruchtmakende arrestatie, en het overlijden kort nadien, van politiek voorman en prominent Volksraadlid Thamrin op verdenking van ongeoorloofde contacten met Japan.

De Japanse aanval op Nederlands-Indië verliep langs drie lijnen. De militaire historicus Nortier beschreef de oostelijke aanval in 1988 (*BKI* 144:382). Het tweede deel van de serie *De Japanse aanval op Nederlands-*

Indië handelt over de verovering van Borneo. De twee nog te volgen delen gaan over Sumatra en Java. Vanwege de centrale ligging en de oliebronnen vormde Borneo een belangrijke prijs. Al in december 1941 vond de eerste landing plaats in Brits-Borneo, waarna over land en over zee het Nederlands-Indische West-Borneo met Pontianak werd veroverd. Een ander Japans onderdeel nam de olieplaatsen Tarakan, Balikpapan en Samarinda en de hoofdplaats Bandjermasin. Voor de capitulatie op Java in maart 1942 was Borneo in vaste handen van Japan. Het Nederlandse leger, zwak qua mankracht en bewapening, bood meestal weinig weerstand. De leiding was vaak slecht, de inheemse soldaten deserteerden in groten getale en van een guerrilla kwam weinig terecht. Wel werden op flinke schaal vernietigingen uitgevoerd. Nortier beschrijft dit alles per regio in een militair-technisch en vaak opsommend verslag, dat vele nieuwe gegevens bevat, gebaseerd op archiefmateriaal, ook van Japanse zijde. Eerdere militaire geschiedschrijving over de strijd tegen Japan wordt door Nortier onvoldoende bevonden: *Het Koninklijk Nederlandsch-Indische leger in den strijd tegen Japan* (1945) is 'met propagandistische oogmerken' gemaakt en 'bevat veel historische onjuistheden' (p. 126); L. de Jongs deel 11A telt 'vele onjuistheden' (p. 204).

In de vorige aflevering van de *Bijdragen* (148:198) werd het tweede deel van *Noord-Sumatra in oorlogstijd* gesignaleerd. De daar neergeschreven hoop dat volgende delen in hoger tempo zouden verschijnen is vervuld. De gelijktijdige verschijning van de delen drie en vier brengt het verhaal ten einde van de groep Europeanen, vooral vrouwen en kinderen, die van december 1942 tot juli 1945 door de Japanse bezetter in een internaat in Brastagi was geïnterneerd. De 1200 mensen werden daarna ondergebracht in het afgelegen en uiterst primitieve kamp Aek Paminke III bij Rantau Prapat. Chronologisch geordende dagboeken en notities van 22 vrouwen, jongens en meisjes vertolken de ervaringen en gedachten van de groep. Centrale thema's zijn de voedsel- en huisvestingssituatie, de onzekerheid over het lot van echtgenoten en kinderen, onderlinge geschillen en het oorlogsverloop. Het tekort aan voedsel leidde tot honger en ziekte en, in Brastagi, tot smokkel op grote schaal. In november 1944 vond zelfs een uitbraak van honderden vrouwen plaats, waarna de Japanse militaire politie met harde hand de orde herstelde. Op 24 augustus 1945 werd de capitulatie bekend, waarna de omstandigheden snel verbeterden en de zoektocht naar verwanten begon. Spoedig volgde evacuatie naar Medan. De nasleep van de bezetting is te volgen in de tot eind oktober 1945 opgenomen dagboeken. De uitgave is goed verzorgd met kaarten, plattegronden, woordenlijst en chronologie. Interessant is, het hier gegeven beeld te toetsen aan eerder in druk verschenen kampherinneringen. Voor Brastagi schreef An Jacobs in *Ontwortelden* ('s-Gravenhage: Van Hoeve, 1947) deze op - zelfs zoals uit een dagboeknotitie blijkt al tijdens de internering. Het verbaast dat Jacobs' boek nergens wordt genoemd, laat staan dat wordt verantwoord waarom deze 'semi-primaire' bron niet is benut. Een overzicht, en liefst enige bespreking, van gepubliceerde kampliteratuur zal zeker een nuttige aanvulling vormen in de volgende delen, die hopelijk spoedig verschijnen.

In 1991-92 organiseerde het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum in Delft, in samenwerking met de Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, een tentoonstelling over de Nederlands-Indonesische dekolonisatiestrijd. De grootformaat-uitgave *Inzet in Nederlands-Indië* sluit hierop aan. Foto's vooral tonen het conflict, waarbij de militaire gebeurtenissen centraal staan. De over 26 hoofdstukken verdeelde foto's worden telkens kort maar adequaat ingeleid. Zij zijn grotendeels afkomstig uit de collecties van de twee organisatoren van de expositie. Nuttig is het overzicht van alle in Indië ingezette troepen, per bataljon uitgesplitst en met hun dislokatie, waarmee het boek besluit.

De afwikkeling van de Nederlandse dekolonisatie in Azië duurde twaalf jaar. Toen werd, in 1962, na Amerikaanse druk/bemiddeling, westelijk Nieuw-Guinea overgedragen aan Indonesië. Een kort VN-interimbestuur en een volksraadpleging op termijn konden nauwelijks verbergen dat Indonesië een grote politieke overwinning had geboekt. Aan Nederlandse zijde werd menigmaal en overduidelijk door hoofdrolspeler minister van buitenlandse zaken Luns de beschuldigende vinger opgestoken naar president Kennedy en zijn regering. In de bestaande overvloedige literatuur over de verwikkelingen rond Nieuw-Guinea is dit beeld wel genuanceerd, maar pas recent door Huydecoper van Nigtevecht, zelf als diplomaat nauw betrokken bij het overdrachtsakkoord, heel anders gesteld. De journalist/historicus Ben Koster doet dat in *Een verloren land* uitgebreider en diepgaander. Op basis van vooral archiefmateriaal uit de John F. Kennedy Library geeft hij een overzicht van de Amerikaanse beleidsvorming over Nieuw-Guinea. Bepalend hierbij was de stand van zaken in de Koude Oorlog, waarbij een voortdurend conflict rond Nieuw-Guinea Indonesië binnen het communistische kamp zou kunnen brengen. Overdracht van het eiland aan Indonesië, concludeerde Washington al spoedig, was de enige oplossing, die een ongewenste brandhaard, naast Vietnam, kon voorkomen en Moskou kon indammen. Het ging er vervolgens om twee onwillige partners tot overeenstemming te brengen. Met geduld, overredingskracht en dreiging lukte dat tenslotte. Zowel Nederland als Indonesië was ondankbaar, maar de Amerikaanse diplomatie kon zich beroemen op een niet gering succes. In dat proces kwam Amerika ook op voor Nederlandse belangen, en werd Indonesië onder druk gezet, zoals Koster in zijn vlot geschreven studie documenteert.

In *De wereld volgens Luns* wordt de loopbaan van J.M.A.H. Luns, minister van buitenlandse zaken (1952-1971) en secretaris-generaal van de NAVO (1971-1984) beschreven door de historicus Kikkert, op basis van vraaggesprekken met Luns, ingeleid en aangevuld met en getoetst aan de bestaande gegevens en literatuur. Zo is een niet diepgravend boek ontstaan, waarin een onkritisch, lovend portret wordt geschetst, dat ook gelet op de kleurrijke hoofdpersoon, vlot leest. Eén hoofdstuk (p. 69-104) gaat over 'Luns in Indonesië' en voegt aan de bestaande gegevens weinig toe. Een soortgelijk boek als dit – *Luns: 'ik herinner mij ...'*, opgetekend door Michel van der Plas (Leiden: Sijthoff, 1971) – geeft meer en uit een frisser geheugen.

De Leidse emeritus-hoogleraar Woltjer schreef met *Recent verleden* een samenvattende geschiedenis van Nederland van 1918 tot 1989. In die ambitieuze onderneming geeft hij voor een breed publiek een zeer leesbaar overzicht van de bepalende ontwikkelingen op politiek, economisch, religieus, sociaal en cultureel gebied; geen naslagwerk voor feiten en jaartallen, maar een analytisch overzicht. Een van de zeven hoofdstukken (p. 165-219) wijdt Woltjer aan het koloniale Indië en vooral de dekolonisatieverwikkelingen (1945-1950). Een helder feitelijk overzicht hiervan wordt gevolgd door een analyse van de opstelling aan de Nederlandse zijde – partijen, belangen- en pressiegroepen. Deze ingewikkelde geschiedenis is door Woltjer foutloos weergegeven (alleen het onderschrift van foto 31 is incorrect) en als samenvatting en inleiding bruikbaar.

Molukkers in Nederland is een beknopt, ruim geïllustreerd boekje van de mededirecteur van het Moluks Historisch Museum Henk Smeets. Het verschaft voor een breed publiek, ook als toelichting bij de museumcollectie, de ingewikkelde achtergronden van de komst van 12.500 Molukkers naar Nederland in 1951 en hun, vaak roerige, wederwaardigheden daarna. Op afgewogen wijze vervult het boekje een nuttig doel.